

Adabiyotlar

1. A'zamov A, Haydarov B. Geometriya. / Umumiy o'rta ta'lim maktabining 7 sinfi uchun darslik. – Toshkent: 2017. 91-b.
2. Фоменко С.Л. Структура и содержание образовательной программы школы в условиях реализации компонентной модели образования. // Образование и наука. – Москва: 2010. №11(79). – С. 6-9.
3. Оз Йунус. Система выявления и разработки индивидуальных траекторий обучения одаренных детей в Турции. // Вестник Челябинского государственного педагогического университета. ЮрГГПУ, 2016. №4. – С 59-63.

REZYUME. Maqolada maktab o'quvchilariga masalalar yechish davomida, bilim berish bilan birgalikda, mustaqillik, tashabbuskorlik, hamkorlik, haqqoniy baholash, kreativ fikrlash, ma'lumotni ajrata olish va undan oqilona foydalanish, tez kirishuvchanlik xususiyatlari shakllantirilib, har qanday o'zgarishlarga konstruktiv moslasha olish qobiliyatini rivojlantirib borilish haqida batafsil so'z yuritiladi.

РЕЗЮМЕ. В процессе решения задач, наряду с привитием знаний у школьников, формируются самостоятельность, инициативность, сотрудничество, честная оценка, творческое мышление, умение различать информацию и её рациональное использование, быстрая доступность, а также способность конструктивно адаптироваться к любым изменениям.

SUMMARY. In the process of solving problems are formed along with instilling knowledge in schoolchildren, independence, initiative, cooperation, honest assessment, creative thinking, the ability to distinguish information and its rational use, rapid accessibility, as well as the ability to constructively adapt to any changes.

LOYIHACHILIK FAOLIYATI BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK VA IJODIY MUVAFFAQIYATLARIGA ERISHISH SHARTI SIFATIDA

A.P.Baltamuratova – katta o'qituvchi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti

Tayanch so'zlar: loyiha, tabiiy fan, tevarak-atrof, Koinot tuzilishi, tabiat hodisalari, tabiiy qonuniyatlar, aniqlash, oldindan bashorat qilish, obyektiv va xolis baholash.

Ключевые слова: проект, естествознание, окружающая среда, строение Вселенной, природные явления, законы Природы, определение, предсказание, объективная и беспристрастная оценка.

Key words: project, natural science, environment, structure of the Universe, natural phenomena, laws of Nature, definition, prediction, objective and impartial assessment.

Loyihalash asoslarini o'zlashtirishning dolzarbligi, birinchidan, ushbu texnologiyaning ta'lim tizimining barcha darajalarida keng qo'llanilishi bilan bog'liq.

Ikkinchidan, mantiq va loyihalash texnologiyasini puxta egallash bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida mustaqil ravishda yangi bilimlarni egallash, zarur ma'lumotlarni to'plash, farazlarni ilgari surish, xulosalar chiqarish va xulosalar chiqarish ko'nikmalarini yanada samarali rivojlantirish imkonini beradi.

Uchinchidan, loyihalash texnologiyalari talabalarga kelajakdagi o'quv faoliyatida zarur bo'lgan harakat usullarini o'zlashtirish va bu tanlovni ongli ravishda amalga oshirishga yordam beradi. Shuningdek, ularning kuchli jihatlari, imkoniyatlari, qobiliyatlari, qiziqish va moyilliklarini obyektiv baholab, muvaffaqiyatga erishishga undaydi [1].

Zamonaviy ta'lim uning ishtirokchilaridan axborot savodxonligi, mas'uliyat va tashabbuskorlikni talab qiladi. Shu sababdan bo'lajak yosh pedagog yoki talaba dinamik o'zgaruvchan sharoitlarga hamda ko'p tanlovli vaziyatlarga tayyor bo'lishi lozim. U nafaqat bilimga ega bo'lishi, balki yangi yechimlarni topa olish va egallagan bilimlarini qo'llashga yordam beradigan amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishi kerak. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishidagi talabalarining muayyan loyihalarni yaratishda faol ishtirok etishi ijodiy faoliyatining yangi usullarini o'zlashtirish va keyinchalik ularni amaliyotda muvaffaqiyatli qo'llash imkonini beradi [3:318-323].

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishidagi talabalarining kreativligi va tashabbuskorligini yuzaga chiqarish imkonini beradigan ijodiy loyihalar ishlab chiqishga undash uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadga muvofiqdir [4:45-47].

Shuni alohida ta'kidlash joizki, Tabiiy fanlarda loyihalash tevarak-atrofdan sodir bo'layotgan har bir hodisaning sabablari va tabiat qonunlarini aniqlash, ushbu tabiiy qonunlar asosida dunyoda sodir bo'lishi mumkin bo'lgan holatlarni oldindan bashorat qilish, shuningdek, Koinot tuzilishining umumiy tamoyillarini ochish hamda ularni obyektivlik va xolislik bilan baholash ko'nikmalarini hosil qilishga yordam beradi [5].

Demak, Tabiiy fanlarda loyiha – bu yangi hislar, taassurotlar, "kashfiyotlar" ning tez o'zgarishi, boy va xilma-xil tabiiy ma'lumotlarning intensiv oqimi. Yangi va xilma-xil taassurotlar va tajribalarni uzluksiz yetkazib berish orqali tevarak-atrofdan sodir bo'layotgan har bir hodisaga hissiy sezgirlikni rivojlantirishga yordam beradi [6].

Tabiat hodisalarini tabiiy sharoitlarda ko'p marotaba jonli va yorqin tasvirlarda kuzatish imkoniyatlarining mavjudligi badiiy tasavvur uchun g'oyalar shakllanishini rag'batlantiradi.

Tabiiy fanlar asosidagi loyiha faoliyatida ishtirok etish bo'lajak boshlang'ich maktab o'qituvchilarida tabiat hodisalarini faol idrok etish ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, tabiiy-nazariy tajribasini boyitib, ilmiy dunyoqarashini kengaytiradi. Bo'lajak boshlang'ich maktab o'qituvchilarining kelajakdagi pedagogik faoliyatida foydali bo'ladigan shaxsiy-kasbiy fazilatlarini rivojlantirishga yordam beradi va individual ijodiy faoliyatini yaxshilashga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Tabiiy fanlar asosidagi loyihaning maqsadi: loyiha faoliyatini takomillashtirish orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining intellektual va ijodiy salohiyatini rivojlantirishni rag'batlantirish.

Tajriba-sinov ishlarimiz Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida amalga oshirilib, unda boshlang'ich ta'lim yo'nalishi kunduzgi ta'lim shaklining 4-bosqich (74 nafar) va sirtqi ta'lim shaklining 5-bosqich talabalari (75 nafar) ishtirok etishdi. Tajriba davomida Tabiiy fan o'qituvchilari (6 nafar) tomonidan ishlab chiqilgan anketa-so'rovnoma asosida olingan natijalar, talabalarining tabiiy sharoitlarda tabiat hodisalarini kuzatuvlari qiyosiy tahlili hamda tevarak-atrofdan sodir bo'layotgan har bir hodisaga hissiy sezgirlikni rivojlantirishga oid ilmiy-nazariy adabiyotlar tahliliga tayandik.

Oldimizda eng iqtidorli, tabiiy-hissiy sezgirlikka ega iqtidorli talabalarni aniqlash va ularni Tabiiy fanlar bo'yicha barcha turdagi tadbir va tanlovlarda ishtirok etishga tayyorlash, ijodiy faoliyatni har bir talaba iste'dodli va muvaffaqiyatga erisha oladigan darajada hamda bo'lajak yosh mutaxassis sifatida o'z mahoratini namoyon eta oladigan holatda tashkil etish vazifasi turgan edi.

Talabalar ijodiy festivalini ishlab chiqish g'oyasi asosida paydo bo'lgan «Muvaffaqiyat zinapoyalari» nomli loyihada barcha ishtirokchilarining manfaatlarini qondiriladi. Buning uchun loyiha bo'yicha ijodiy faoliyat shunday rejalashtirilishi kerak-ki, tadbirning yakuniy qismida tabiiy-hissiy sezgirlikka ega iqtidorli talabalar rag'batlantiriladi [8:14-17; 9:138-148].

Biz tomonimizdan tashkil etilgan "Tabiiy vernisaj" ko'rgazmasida Tabiiy fanlarning rivojlanishi yoki zamonaviy tabiiy-ilmiy dunyoqarash tarixi: tabiatshunos

olimlar tomonidan qayd etilgan ilmiy ta'limot, dalil va hodisalarning tarixiy rivojlanishi tasviri, metodologiyasi, turli xil g'ova va dunvoqarashlar, tabiiy ofatlar natijasida keltiriladigan talofatlar darajasini aniqlash, kuchli vog'ingarchilik, qor vog'ishi natijasida suv toshqini yoki orol va daryolarda suvning qurishi kabi tabiiy muammolar kuzatilishi mumkin tabiiy jarayon va hodisalar tasvirini namoyish etish imkoniyati tug'ildi.

Ushbu ko'rgazmaga maslahatchi va ekspert sifatida Tabiiy fan o'qituvchilari (6 nafar) jalb qilindi.

Biz ushbu loyihani amalga oshirishning shubhasiz pedagogik muvaffaqiyati deb hisoblaymiz, chunki talabalarning aksariyati ko'rgazmada o'zlarini ishonchli his qila boshladilar, ular o'z loyihalarini qo'rqmasdan va tortinmasdan taqdim etishdi va hatto tabiiy muammolar kuzatilishi mumkin bo'lgan tabiat hodisalari tasvirini namoyish etishdan xursand bo'lishdi. Shuningdek, tabiiy jarayon va hodisalar tasvirini tayyorlash va namoyish etish uchun mini-guruhdagi rollarni optimal taqsimlash imkoniyatiga ega bo'ldilar.

Amalga oshirish jarayonida mazkur pedagogik loyiha boshqa turdagi loyihalarning (o'quv, ijodiy, o'yin, yakuniy) xususiyatlarini qamrab olib, umuman olganda, u tevarakatrofimizdagi butun bir tabiat hodisalari va tabiiy jarayonlarni o'z ichiga oldi.

«Muvaffaqiyat zinapoyalari» nomli loyihasini amalga oshirish bo'yicha olib borilgan yana bir faoliyat turi – «Tabiiy fanlar videostudiyasi yoki Tabiiy vernisaj»ni ishlab chiqish va amalga oshirish zaruratini keltirib chiqardi.

Videostudiya faoliyati boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarining axborot-kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish, ularning kreativligi va tashabbuskorligini yuzaga chiqarish, tabiiy-hissiy sezgirligini shakllantirishga qaratilgan.

Bizning Tabiiy fanlar bo'yicha ishlab chiqilgan video loyihamizning asosiy afzalligi – bu «videofabrika»ning puxta o'ylangan va yaxshi tuzilgan tizimi hisoblanadi.

Loyiha asosida amalga oshirilgan tajriba-sinov natijalariga ko'ra, boshlang'ich ta'lim yo'nalishida tahsil olayotgan bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining 100 foizida ijodiy fikrlash, o'z fikrini ifoda etish, mazmun mohiyatiga chuqurroq kirib borish qobiliyatini rivojlantirilganligidan dalolat beradi.

98 foiz talabalar esa har bir loyiha ishtirokchisiga Tabiiy fanlarga bag'ishlangan turli ilodiy faoliyat turlarida o'z mahoratini namoyish etish va kreativ-pedagogik muvaffaqiyatlar sari olg'a intilish imkoniyatini berish juda muhimligini ta'kidlashdi.

Bizning fikrimizcha, ijodiy loyiha faoliyati zamonaviy ta'lim tizimiga juda mos keladi, chunki u bir qator afzalliklarga ega:

- nazariya va amaliyot o'rtasidagi oqilona muvozanatni saqlab qolish bilan birga o'quv faoliyatini tashkil etish imkonini beradi;

- talabalarning ijodiy faolligini rivojlantirishga yordam beradi;

- ta'lim jarayonini muvaffaqiyatli integratsiyalash imkoniyatini yaratadi.

Loyiha asosida amalga oshirilgan tajriba-sinov davomida biz talabalarni birlashtirish, muloqotmandligini oshirish, boshqalarga ko'maklashish istagi, jamoada ishlash va hamkorlikdagi faoliyat uchun mas'uliyatni o'z zimmasiga olish qobiliyatlarini rivojlantirishiga amin bo'ldik.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda, «Muvaffaqiyat zinapoyalari» nomli loyihasi bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining birgalikda ishlash qobiliyatini ta'minlaydigan jamoaviy ish shakli bo'libgina qolmasdan, balki bunda yana bir muhim jihat - birgalikda his qilish va yaratish, birgalikda muvaffaqiyatga erishish uchun intilish harakatlari ham mavjuddir.

Shunday qilib, «Muvaffaqiyat zinapoyalari» nomli ijodiy loyihasini yaratishda ishtirok etish turli xil namoyishlar (ko'rgazmalar, ochiq darslar, ijodiy kechalar va to'garak faoliyatida ishtirok etish) bilan tevarakatrofimizdagi butun bir tabiat hodisalari va tabiiy jarayonlarga tabiiy-hissiy sezgirligimizni oshirishga zamin yaratadi.

Xulosa o'rinda ta'kidlash joizki, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining loyihachilik faoliyati nafaqat o'quv faoliyatini muvaffaqiyatli joriy etishga, balki tevarakatrofda sodir bo'layotgan har bir hodisaning sabab-oqibatlari va tabiiy qonuniyatlarini aniqlash, koinot tuzilishining umumiy tamoyillarini ochish va dunyo bo'ylab sodir bo'lishi kuzatiladigan holatlarni oldindan bashorat qilish hamda ularni obyektiv, xolislik bilan baholashga yordam beradi.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 08.10.2019 yildagi PF-5847-son "[“O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”](#)gi Farmoni.
 2. O'zbekiston Respublikasining "[“Ta'lim to'g'risida”](#)gi Qonuni, 23.09.2020. O'R-637-son. <https://lex.uz/docs/-5013007>.
 3. Baltamuratova A.P., Ulug'ova Ch.B. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining ijodiy faoliyatini tashkil etish // Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences (E)ISSN:2181-1784 www.oriens.uz SJIF 2023 = 6.131 / ASI Factor = 1.73(2), Feb., 2023. - P. 318-323.
 4. Балтамуратова А.П. Развитие творческой деятельности будущих педагогов начального образования в контексте развивающего обучения. // Нукус ДПИ “Fan va jamiyat” ilmiy-uslubiy jurnali. 2022. № 4. 45-47-6.
 5. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy tayyorlash jarayonida ijodiy faoliyatini takomillashtirish samaradorligi TDPU // “Ilmiy axborotlari” №11. 2022.
 6. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisi ijodiy faoliyatining mazmuni va tuzilishi // UzMU xabarleri ilmiy jurnali, 1/1 2023 ISSN 2181-7324.
 7. Baltamuratova A.P. Efficiency of improving the creative activity of the future primary educational teacher in the process of professional training. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development, JIF:7.2 56–60. Retrieved from <https://www.sjird.journalspark.org/index.php/sjird/article/view/512> Berlin 10785, Germany 16 January 2023.
 8. Baltamuratova A.P. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchi faoliyatida pedagogik va ijodiy qobiliyat. // Miasto Przyszłości, 30, 2022, 14-17-b.
 9. Baltamuratova A. Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini rivojlantirishda pedagogik muloqotning o'ziga xos xususiyatlari va funksiyalari. Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: // Nazariya va amaliyot, 1(27). 2022, 138-148-b.
- РЕЗЮМЕ.** Maqolada loyihachilik faoliyati bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativligini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik jarayon sifatida ijodiy muvaffaqiyatlarga erishish masalalari ochib berilgan.
- РЕЗЮМЕ.** В статье раскрываются проектная деятельность и вопросы достижения творческого успеха как педагогический процесс, направленный на развитие творческих способностей будущих учителей начальных школ.
- SUMMARY.** The article reveals project activities and issues of achieving creative success as a pedagogical process aimed at developing the creative abilities of future primary school teachers.